

**STOOM-TABAKSFABRIEK, KOFFIEBRANDERIJ & THEEHANDEL "DE ZEEMAN",
A. VAN DER WINDT.**

door Louis Bracco Gartner

Ik vond het even tijd voor een uitstapje naar de geschiedenis van een niet zo bekende sigaren- en tabaksfabriek in Vlaardingen. Hier is een aantal redenen voor.

In mijn archief duikend, omdat ik als geboren Vlaardinger toch al van plan was in de nabije toekomst iets over 'De Zeeman' te schrijven, viel mij al lezende een aantal zaken op die zeker het vermelden waard zijn.

Ten eerste was het Maarten Johannes van der Boor, tabakskoper uit Delft (mijn huidige woonplaats), die in 1821 via Anthony Jansen, tapper in Vlaardingen, een huis en erve aan de westzijde van de Hoogstraat in Vlaardingen voor 2.200 gulden kocht.

Verder fabriceerde Ary van der Windt de zgn. "Gezondheidstabak", tabak die slechts één procent nicotine bevatte, maar daarover verder in het verhaal meer. Tenslotte produceerde Ary van der Windt pruimtabak onder het merk BZK (Beste Zwarte Kauwtabak), later door de Fa. I. en A.C. van Rossem in Rotterdam nog meer bekend geworden.

Maar nu terug naar het begin. Maarten Johannes van der Boor, komende uit een echte tabaksfamilie in Delft, (zijn broer was in die tijd eigenaar van een grote tabaks- en sigarenfabriek in Den Haag) begon een winkel in tabak, snuif, koffie en thee aan de Hoogstraat. Echter voor korte duur, want een jaar later op 12 juni 1822 overleed hij op 23 jarige leeftijd in Maassluis.

Zijn broer Willem Jacobus nam de zaak over en werd naast winkelier ook tabakskerver.

Ondernemend als Willem is wordt er aan de overkant in de Hoogstraat een tabaks- en sigarenfabriek, koffiebranderij en grossierderij gevestigd, met in 1863 acht personeelsleden en een jaaromzet van 13.000 gulden. In dat jaar overlijdt Willem van der Boor op 67-jarige leeftijd. Daar zijn vrouw, Anna Suzanna Wesselman, in het voorjaar net overleden was, was het de dochter en enig kind (ook Anna Suzanna geheten) die de zaak van haar vader voortzette als Fa. W.J. van der Boor. Haar man, Corstiaan Gerrit van Dusseldorp, wordt in het register van patentschuldigen als firmant genoemd.

Onder leiding van Corstiaan van Dusseldorp breidt het bedrijf zich verder uit en wanneer Corstiaan op 4 december 1874 als zeer welgesteld man overlijdt, werken er inmiddels 20 mensen in het bedrijf.

Erfgenamen hadden vier dagen nodig om de waarde van alle bezittingen te taxeren en te inventariseren. Zij komen uit op een bedrag van 362.000 gulden, inclusief de twee panden van de Hoogstraat respectievelijk 5.200 en 8.500 gulden. In 1879 worden er door stoom aangedreven machines in de fabriek geplaatst voor het kerven van de tabak en het branden en malen van de koffie.

Een grote brand in 1888 vernielt het oude pand met de winkel en fabriek aan de oostzijde van de Hoogstraat. Vonken, gloeiende koffiebonen en smeulende tabaksresten vliegen in het rond en richten veel schade aan. Wonder boven wonder kan het mooi beschilderde houten bord van "De Hopende Zeeman" gered worden. Na de brand wordt aan de andere zijde van de Hoogstraat de productie en de verkoop van tabaksartikelen voortgezet en in 1891 werken er inmiddels 41 mensen in het bedrijf.

Een nieuwe fabriek wordt in 1899 opgeleverd en biedt aan meer dan honderd mannen, jongens en meisjes arbeid en is daarmee een van de belangrijkste industrieën van Vlaardingen. Over de toenmalige arbeidsomstandigheden zijn vrij veel gegevens bekend. Zo weten we dat de mannelijke werknemers van 's morgens zes tot twaalf uur werkten en 's middags van één tot zeven uur 's avonds. De meisjes hadden andere werktijden. Dit was gedaan om te voorkomen dat zij gelijk met de mannen naar huis moesten.

Bij de sinds 29 december 1897 omgezette firma tot Naamloze Vennootschap "Koffiebranderij, Sigaren- en Tabaksfabriek voorheen W.J. van der Boor" maakte een goede sigarenmaker 4000 tot 4200 sigaren per week. Hij moest zelf wel de bosjesjongens en aankomende sigarenmakers 50 cent per week betalen. Zelf ging hij met 13 gulden per week naar huis. De mannen stonden één procent van hun loon af voor het ziekenfonds van de fabriek. Met de bijdrage van de baas van 5 cent per werknemer, ontvingen de mannen bij ziekte gedurende dertien weken het halve loon. Het overschot van dit fonds werd jaarlijks, op 1000 gulden na, verdeeld onder de arbeiders. Deze extra uitbetaling was soms wel goed voor 10, maar ook wel eens 16 à 17 gulden per jaar.

Alles leek koek en ei. Toch was het kort erna - namelijk in 1899 - dat de enige Vlaardingse sigarenfabriek in liquidatie ging. Het waarom, weten we nog steeds niet. Er werd gefluisterd dat het met de hoge bouwkosten van het nieuwe fabriekspand te maken had of wellicht speelde de verdeling van de erfenis een rol.

Felt is dat één jaar later Ary van der Windt, zoon van de bekende Vlaardingse scheepsbouwer Willem van der Windt, voor 18.200 gulden de zaak overneemt. Dit was echter zonder de voorraad van o.a. 400.000 sigaren. Voor Ary was geen plaats op de werf van zijn vader, omdat zijn twee broers daar al werkten. Heel even liep Ary met het plan rond om kandidaat-notaris te worden, maar na eerst een kleine tabakswinkel en later een grotere gehad te hebben, ook op de Hoogstraat, kwam hij in de tabakskerverij terecht.

"De Zeeman" maakte naam. Het was voor die tijd niet alleen een zeer modern bedrijf, maar was naast de in Vlaardingen gevestigde haringhandel en de Pelmolen een zeer belangrijke industrie voor Vlaardingen.

Zij maakten nog meer naam door de eerste nicotinearme tabak in de wereld te produceren. Deze "Picadura" of "Gezondheidstabak" bevatte

slecht één procent nicotine. Dit werd verkregen door water door de tabak te spoelen en er later weer uit te persen. De meeste Amerikaanse tabakken toentertijd bevatten ca. 5 % nicotine. Het vocht dat vrijkwam, was zeer geschikt als verdelgingsmiddel tegen insecten in de tuinbouw en vond gretig aftrek in het nabij gelegen Westland. Van de nood werd een deugd gemaakt en iedereen moest zijn pijp stoppen met deze nicotinearme tabak. De tabak werd trouwens voortdurend gecontroleerd door het Bureau van Chemisch- en Microscopisch Onderzoek van dr. F.P. van Hamel Roos en A. Harmens te Amsterdam. Professoren uit Leiden en Groningen waren grote afnemers van deze tabak.

Een ander succesvol artikel van "de Zeeman" was de "BZK" pruimtabak, vooral zeer gewild in kringen van de visserij en de scheepvaart. De scheepvaart zorgde er ook voor, dat in die havens waar de Hollandse vissersvloot heen voer, deze en andere pruim- en pijptabakken, bekend onder de naam "Dutch curl", te krijgen waren. Tot zelfs in Lerwick op de Shetland Eilanden toe.

In "BP" of te wel "Beste Pruim" werd vijgensiroop, rum en diverse andere geheime ingrediënten gebruikt. In de twintiger jaren had "de Zeeman" een zeer breed assortiment pijptabakken. Van de toentertijd in Nederland zesenvijftig gevoerde soorten kwamen er vijftientwintig uit de Vlaardingse fabriek. Snuiftabak van karotten gesneden en fijn gemalen, vond bij veel oudere dames aftrek en werd door heel Nederland verkocht.

Voor de Eerste Wereldoorlog had het bedrijf reeds problemen met stijgende grondstofprijzen. Tijdens deze oorlog, waarbij het handelsverkeer overzee ernstig stagneerde, waren verschillende soorten tabak niet meer te krijgen en werden de prijzen van tabak in een paar jaar verviervoudigd. De verplichting om in 1921 tabaksverpakkingen te moeten gaan banderoleren kostte veel geld door de aanschaf van een dure banderollemachine, investering van de banderollen, en de afdracht aan de fiscus van de accijns. Ook de opkomst van de sigaretten ging ten koste van de verkoop van sigaren en kerftabak, en zette de omzet en winst wel erg onder druk. Tot overmaat van ramp verwoestte een grote brand in 1929 het dak van de fabriek en liepen voorraden grote waterschade op. Sigaren die door water- en rookschade net aangetast waren, werden in de uitverkoop gedaan om alsnog de brand erin te kunnen steken.

Uiteindelijk werd de fabriek opgeheven, handelsmerken van "De Zeeman" werden verkocht aan de Fa. I. en A.C. van Rossem te Rotterdam en op 13 april 1936 werd de overgebleven winkel aan de Hoogstraat 205 verkocht aan Jan van der Sar. Op 4 augustus 1975 ging de winkel over naar Joop en Mietje Stigter. Nog steeds verkopen zij op de Hoogstraat kwaliteits-sigaren, zoals die van de bekende Fa. F. de Graaff en Zn. uit Den Haag, eigen melanges pijptabakken, snuiftabakken en vanouds koffie en thee. Een goede kennis van mij uit Vlaardingen garandeerde mij dat je er ook de lekkerste chocolademelk kunt krijgen.